

Обов'язки судді в процесі розгляду цивільної справи

Братель О.Г., кандидат юридичних наук, доцент, докторант докторантури та ад'юнктури НАВС

Відповідно до ст. 15 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 р. (далі – ЗУ «Про судоустрій і статус суддів») справи в судах розглядаються суддею одноособово, а у випадках, визначених процесуальним законом, – колегією суддів. Частиною 2 цієї статті визначено: «суддя, який розглядає справу одноособово, діє як суд».

Пересічний громадянин зазвичай під поняттям «суд» розуміє орган, в якому працюють судді та інший персонал. При цьому, громадянам іноді важко зрозуміти, чому коли справа розглядається суддею одноособово, у рішенні по справі зазначається, що воно ухвалюється судом? В цьому і полягає головний зміст судочинства – буд-який суддя діє як суд. Суддя виступає невід'ємною складовою такого утворення як суд, а тому кожний суддя і є «суд».

Аналіз положень ЦПК України та ЗУ «Про судоустрій і статус суддів» свідчить про те, що суддя є головним суб'єктом цивільного процесу на якого покладається функція здійснення правосуддя по цивільних справах. У свою чергу, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові та службові особи, а також фізичні і юридичні особи та їх об'єднання зобов'язані поважати незалежність судді і не посягати на неї.

В ЦПК України крім загальної норми, а саме ч. 3 ст. 27 в якій зазначено, що «особи, які беруть участь у справі, зобов'язані добросовісно здійснювати свої процесуальні права і виконувати процесуальні обов'язки» міститься значна кількість інших норм, в яких закріплений безпосередній зміст цих обов'язків. Вказані обов'язки неодноразово досліджувались науковцями та практиками цивільного процесу.

У свою чергу, фактична безмежність повноважень суддів обумовлює необхідність дослідити питання щодо наявності у останніх процесуальних обов'язків, в тому числі по відношенню до осіб, які беруть участь у розгляді цивільної справи (сторони, треті особи, представники сторін та третіх осіб, заявники, інші заінтересовані особи, їхні представники, органи та особи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб) та інших учасників цивільного процесу (секретар судового засідання, судовий розпорядник, свідок, експерт, перекладач, спеціаліст, особа, яка надає правову допомогу).

З огляду на процедуру здійснення правосуддя при розгляді судових справ, відповідно до ч. 4 ст. 54 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів» суддя зобов'язаний: 1) своєчасно, справедливо та безсторонньо розглядати і вирішувати судові справи відповідно до закону з дотриманням засад і правил судочинства; 2) дотримуватися правил суддівської етики; 3) виявляти повагу до учасників процесу; 4) додержуватися присяги судді; 5) не розголошувати відомості, які становлять таємницю, що охороняється законом, в тому числі і таємницю нарадчої кімнати і закритого судового засідання.

В ЦПК України також містяться норми зобов'язального змісту, які безпосередньо поширюються на суддів в процесі здійснення правосуддя по цивільних справах. Розглянемо процесуальні обов'язки судді більш детально.

1) У ст. 5 ЦПК України закріплено, що суд зобов'язаний поважати честь і гідність усіх учасників цивільного процесу і здійснювати правосуддя на

засадах їх рівності перед законом і судом незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних та інших ознак.

2) Відповідно до ч. 7 ст. 6 ЦПК України про розгляд справи в закритому судовому засіданні суд зобов'язаний постановити мотивовану ухвалу в нарадчій кімнаті, яка оголошується негайно.

3) У ст. 23 ЦПК України визначено, що за наявності підстав, зазначених у статтях 20, 21 і 22 ЦПК України суддя зобов'язаний заявити самовідвід.

4) У випадках, коли щодо отримання доказів у сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, є складнощі, суд за їх клопотанням зобов'язаний витребувати такі докази (ст. 137 ЦПК України).

5) У ст. 145 ЦПК України визначений перелік випадків, за наявності яких суд зобов'язаний призначити експертизу.

6) Відповідно до ст. 158 ЦПК України суд зобов'язаний повідомити осіб, які беруть участь у справі про час та місце її розгляду.

7) Стаття 158-1 ЦПК України закріплює обов'язок відповідно до якого копія ухвали про участь особи у судовому засіданні в режимі відеоконференції негайно надсилається до суду, який зобов'язаний організувати її виконання, та особі, яка братиме участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції.

8) У статті 201 ЦПК України визначено перелік із семи підстав за яких суд зобов'язаний зупинити провадження у справі.

9) Відповідно до ч. 2 ст. 214 ЦПК України при виборі правової норми, що підлягає застосуванню до спірних правовідносин, суд зобов'язаний враховувати висновки Верховного Суду України, викладені у рішеннях, прийнятих за результатами розгляду заяв про перегляд судового рішення з підстави, передбаченої пунктом 1 ч. 1 ст. 355 ЦПК України.

10) Під час розгляду справ окремого провадження суд зобов'язаний роз'яснити особам, які беруть участь у справі, їх права та обов'язки, сприяти у здійсненні та охороні гарантованих Конституцією і законами України прав, свобод чи інтересів фізичних або юридичних осіб, вживати заходів щодо всебічного, повного і об'єктивного з'ясування обставин справи (ст. 235 ЦПК України).

11) Відповідно до ст. 360-7 ЦПК України суди зобов'язані привести свою судову практику у відповідність із рішенням Верховного Суду України.

Відображений перелік процесуальних обов'язків суду (судді) може слугувати пам'яткою, насамперед, для осіб, які беруть участь у справі. Слід визнати, що в процесі розгляду справи судьями неодноразово допускаються порушення при здійсненні правосуддя, а тому знання учасниками процесу процесуальних обов'язків суду дозволить останнім не лише виявляти такі порушення, а й ефективно їм протидіяти.

Повноваження органів опіки та піклування у сфері опіки та піклування над повнолітніми особами

Куца А.М., кандидат юридичних наук, завідувач сектору Міністерства соціальної політики України

Практика сьогодні свідчить про наявність проблем щодо реалізації норм і положень національного законодавства з питань опіки та піклування над повнолітніми недієздатними особами та особами, дієздатність яких